

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

21 marca 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Marcin Łochowski (przewodniczący)

SSN Maciej Kowalski

SSN Piotr Telusiewicz (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 21 marca 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Bank spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku
z 18 grudnia 2020 r., V ACa 447/20,
w sprawie z powództwa Z. C. i S. C.
przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.
o zapłatę,

I. oddala skargę kasacyjną;

**II. zasądza od Bank spółki akcyjnej w W. na rzecz Z. C. i S. C.
po 1350 zł (tysiąc trzysta pięćdziesiąt złotych) kosztów
postępowania kasacyjnego.**

(c.v.s.)

Maciej Kowalski
[SOP]

Marcin Łochowski

Piotr Telusiewicz

UZASADNIENIE

Powodowie Z. C. i S. C. pozwem z 23 sierpnia 2019 r. wniesli o zasądzenie od pozwanego Bank spółki akcyjnej w W. 81 508 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty z tytułu nieważności umowy kredytu łączącej strony.

Wyrokiem z 8 czerwca 2020 r. Sąd Okręgowy w Gdańsku zasądził od pozwanego na rzecz Z. C. kwotę 13 818,59 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 5 listopada 2019 r. do dnia zapłaty (pkt 1); zasądził od pozwanego na rzecz małżonków Z. C. i S. C. kwotę 67 689,41 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 5 listopada 2019 r. do dnia zapłaty (pkt 2); oddalił powództwo w pozostałym zakresie (pkt 3) i orzekł o kosztach postępowania (pkt 4).

Wyrokiem z 18 grudnia 2020 r., Sąd Apelacyjny w Gdańsku, po rozpoznaniu apelacji pozwanego, oddalił apelację (pkt I) i orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego (pkt II).

Od wyroku Sądu Apelacyjnego skargę kasacyjną wywiódł pozwany, zaskarżając ten wyrok w całości. Skarżący zarzucił naruszenie:

1) art. 278 w zw. z art. 233 § 1 k.p.c. przez przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów, polegające na poczynieniu istotnych dla sprawy ustaleń, odnoszących się do:

- braku wskazania precyzyjnego i obiektywnego sposobu waloryzacji, wobec braku zobiektywizowania faktycznych kryteriów ustalania kursów przez bank, z uwagi na stopień ogólności i zastosowaną formułę ustalania kursów, wskazaną w § 2 ust. 4 Regulaminu udzielania kredytów i pożyczek hipotecznych dla osób fizycznych w ramach [...], która w istocie miała charakter pozorny, w sytuacji różnych wartości analizowanych kryteriów;

- przydanej pozwanemu bankowi, na mocy umowy, dowolności w kształtowaniu wysokości kursu waluty w tabelach kursowych mimo wskazania w Regulaminie udzielania kredytów i pożyczek hipotecznych dla osób fizycznych w ramach [...], przesłanek ustalania kursów walut obcych i spreadu;

wyłącznie na podstawie własnego przekonania Sądu, mimo że do poczynienia wymienionych ustaleń potrzebne były wiadomości specjalne, a Sąd Apelacyjny takiej wiedzy specjalistycznej w powyższym zakresie nie posiadał;

2) art. 411 pkt 2 k.c., podczas, gdy w okolicznościach niniejszej sprawy Sąd Apelacyjny powinien z urzędu wziąć pod uwagę, że spełnianie przez powodów każdorazowych miesięcznych świadczeń na rzecz banku czyniło zadość zasadom współżycia społecznego, gdyż stanowiło zwrot korzyści uzyskanej przez powodów na skutek uruchomienia przez bank kapitału kredytu na podstawie umowy uznanej następnie przez Sąd za nieważną z powodu występowania w niej niedozwolonych postanowień umownych, kwestionowanych przez powodów;

3) art. 385¹ i 385² k.c. przez błędną wykładnię, polegającą na przyjęciu, że nie ma znaczenia dla oceny spornych klauzul zawartych w umowie kredytu, odnoszących się do tabeli kursowej banku, pozostała treść umowy, tj. treść § 24 Regulaminu udzielania kredytów i pożyczek hipotecznych dla osób fizycznych w ramach [...], stanowiącego integralną część umowy kredytu w zakresie, w jakim Regulamin przewidywał uprawnienie powodów do spłaty udzielonego im kredytu z pominięciem tabeli kursowej banku, tj. bezpośrednio w walucie CHF (frank szwajcarski), a zwłaszcza przez pominięcie przez Sąd przy ocenie abuzywności postanowień umownych kwestionowanych przez powodów, skutków zawartego w łączącej strony umowie postanowienia o możliwości spłaty kredytu bezpośrednio w walucie CHF, a zatem z pominięciem tabeli kursowej banku;

4) art. 385¹ i 385² k.c. w zw. z art. 3 Dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (dalej: „dyrektywa 93/13”) przez błędną wykładnię, polegającą na przyjęciu, że postanowienie, którym konsument nie jest bezwzględnie związany, a stanowiące jedynie jeden z możliwych sposobów wykonywania umowy (w zakresie korzystania z kursów publikowanych przez pozwany bank w tabeli kursowej), może być ocenione jako abuzywne, a więc bezskuteczne wobec konsumenta w sytuacji, gdy ostatecznie do konsumenta należy wybór, czy korzystać z tabeli kursowej publikowanej przez pozwanego, czy też nabywać walutę we własnym zakresie na rynku, co doprowadziło Sąd do oceny, że treść stanowiąca o tym, że przeliczenia dokonywane są w oparciu

o kurs publikowany przez pozwanego w tabeli kursowej, stanowią niedozwolone postanowienia umowne;

5) art. 385¹ k.c. i 385² w zw. z art. 65 § 2 k.c. w zw. z art. 3 w zw. z art. 6 dyrektywy 93/13 przez błędną wykładnię, polegającą na przyjęciu, że pojęcie „postanowienie umowy” należy rozumieć wąsko jako jednostkę redakcyjną ujętą wyłącznie w umowie kredytu, co doprowadziło Sąd do wadliwej konkluzji, że w razie stwierdzenia niedozwolonego charakteru postanowienia zawartego w § 10 ust. 4, odnoszącego się do dokonywania przeliczeń według kursu z tabeli kursowej pozwanego banku, brak jest miernika do dokonywania indeksacji kredytu, co powoduje niewykonalność umowy;

6) art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 przez wadliwą wykładnię w zakresie pojęcia „głównego świadczenia stron” i w konsekwencji uznanie, że sporne postanowienia umowy, określone przez Sąd Apelacyjny jako „klauzula dotycząca sposobu waloryzacji raty”, określają główny przedmiot umowy kredytu;

7) art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 w zw. z art. 358 § 2 k.c. przez błędną wykładnię, polegającą na przyjęciu, że uznanie za niedozwolone postanowień umowy kredytu waloryzowanego kursem waluty CHF, odsyłających do tabeli kursowej banku, skutkuje brakiem możliwości uzupełnienia umowy przez wskazanie miernika waloryzacji, a zatem prowadzi do niewykonalności umowy kredytu, powodując tym samym jej nieważność, przy powołaniu się na art. 6 dyrektywy 93/13 i orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej;

8) niezastosowanie art. 111 ust. 1 pkt 4 w zw. z art. 1 w zw. z art. 5 ust. 2 pkt 7 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (dalej: „pr.bank.”) w zw. z art. 385¹ k.c. przez pominięcie obowiązku banków, wynikającego z tych przepisów do dokonywania transakcji z udziałem waluty, wyłącznie w oparciu o kursy publikowane we własnych tabelach kursowych i nieuwzględnienie, że treść umowy odnosząca się do dokonywania przeliczeń w oparciu o kurs z tabeli kursowej pozwanego stanowi odwzorowanie przepisów art. 111 ust. 1 pkt 4 w zw. z art. 5 ust. 2 pkt 7 pr.bank. i nie podlega ocenie na podstawie art. 385¹ i nast. k.c.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Podniesione przez skarżącego zarzuty okazały się niezasadne, a skarga kasacyjna nie zasługiwała na uwzględnienie.

Ponieważ skarżący oparł skargę na obu podstawach kasacyjnych (art. 398³ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.), w pierwszej kolejności rozpoznać należy zarzuty naruszenia przepisów postępowania. Dopiero bowiem prawidłowe ustalenie stanu faktycznego, leżącego u podstaw zaskarżonego orzeczenia, czyni zasadnym rozważanie zarzutów naruszenia prawa materialnego.

Nie jest zasadny zarzut naruszenia art. 278 w zw. z art. 233 § 1 k.p.c. przez dokonanie ustaleń dotyczących braku precyzyjnego i obiektywnego sposobu waloryzacji świadczenia powodów oraz dowolności w kształtowaniu wysokości kursu waluty przez bank. Zarzut ten oparty jest na założeniu, że ocena abuzywności postanowień umowy kredytowej w rozpoznawanej sprawie wymagała wiadomości specjalnych. Jednak Sąd Najwyższy podziela stanowisko Sądu Apelacyjnego, wyrażone w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia, że brak obiektywnych i sprawdzalnych kryteriów ustalenia kursu waluty w umowie kredytu mógł zostać ustalony przez Sąd na podstawie brzmienia umowy, bez konieczności posiadania wiadomości specjalnych (zob. również wyroki SN: z 19 września 2023 r., II CSKP 1110/22; z 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22).

Nie można podzielić stanowiska skarżącego, jakoby spełnianie przez powodów comiesięcznych świadczeń na rzecz banku czyniło zadość zasadom współżycia społecznego w rozumieniu art. 411 pkt 2 k.c. W orzecznictwie przyjmuje się, że powołany przepis ma zastosowanie w sytuacji, gdy ten, kto spełnił świadczenie, nie był prawnie zobowiązany, lecz można mu przypisać moralny obowiązek wobec przyjmującego świadczenie. Podstawę uzyskania przysporzenia stanowi w takiej sytuacji nie norma prawna, ale norma społeczna, która wynika z powszechnego poczucia sprawiedliwości i słuszności (zob. wyroki SN: z 21 września 2004 r., II PK 18/04, OSNAPiUS 2005, nr 6, poz. 84; z 2 marca

2010 r., II PK 246/09; z 30 czerwca 2022 r., II CSKP 670/22). Należy mieć przy tym na uwadze, że ze względu na zastosowane kryterium zasad współżycia społecznego, powołany przepis pełni funkcję klauzuli generalnej, przy której stosowaniu sąd dysponuje szerokim zakresem swobody. W ocenie Sądu Najwyższego z przedstawionych przyczyn, nie można stwierdzić, aby Sąd Apelacyjny dopuścił się naruszenia art. 411 pkt 2 k.c., skoro świadczenie powodów było spełniane w wykonaniu umowy, która nie wiązała stron.

Naruszenia prawa materialnego skarżący upatruje także w dokonaniu wykładni art. 385¹ i 385² k.c. w zw. z przepisami dyrektywy 93/13 bez uwzględnienia treści § 24 Regulaminu udzielania kredytów i pożyczek hipotecznych dla osób fizycznych w ramach [...]. Według ustaleń faktycznych Sądu Apelacyjnego, powołane postanowienie Regulaminu, obowiązujące od 1 lipca 2009 r., a więc już w chwili zawarcia umowy kredytu przez powodów, wprowadzało możliwość spłaty kredytu bezpośrednio w walucie waloryzacji. Jednakże zmiana waluty spłaty kredytu wymagała złożenia przez konsumenta stosownego wniosku, a następnie zawarcia aneksu do umowy o kredyt (§ 24 ust. 2), co mogło wymagać zgody innych osób poza kredytobiorcą (§ 24 ust. 9), a ponadto ograniczała sposób spłaty kredytu jedynie do przelewu (§ 24 ust. 4). Wobec powyższych ustaleń, należy przyjąć, że powodom nie przysługiwało uprawnienie do spłaty kredytu w walucie CHF, a jedynie mogli ubiegać się o zmianę umowy w ten sposób, aby uzyskać taką możliwość. W konsekwencji, na akceptację zasługuje stanowisko Sądu Apelacyjnego, że klauzula wyznaczająca sposób waloryzacji świadczenia kredytobiorcy, mimo treści § 24 Regulaminu, pozostawała klauzulą abuzywną.

Kolejny z zarzutów naruszenia prawa materialnego dotyczy zakwalifikowania spornych postanowień jako określających „główny przedmiot umowy kredytu”. W orzecznictwie przeważa aktualnie stanowisko, zgodnie z którym klauzule kształtujące mechanizm indeksacji, zastrzeżone w umowie kredytu złotowego, określają główne świadczenie kredytobiorcy w rozumieniu art. 385¹ § 1 zdanie drugie k.c. (m.in. wyroki SN: z 4 kwietnia 2019 r., I CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 21 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 459/22; z 26 lutego 2024 r., I CSK 6500/22;). Na takim stanowisku stoi też Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej dokonując wykładni art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13

(m.in. wyroki: z 20 września 2017 r., C-186/16, Ruxandra Paula Andriciuc i in. przeciwko Banca Românească SA; z 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak i Justyna Dziubak przeciwko Raiffeisen Bank International AG).

Skarżący podnosi, że od powyższej kwalifikacji zależy dopuszczalność dalszego wykonywania umowy. Sąd Najwyższy, podobnie jak Sąd Apelacyjny, podziela pogląd, zgodnie z którym konsekwencją wyeliminowania klauzul przeliczeniowych, zawartych w umowie indeksowanej do waluty obcej, jako postanowień abuzywnych, jest niemożność utrzymania umowy w mocy, równoznaczna co do skutków z jej nieważnością (m.in. wyroki SN: z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr 2, poz. 20; z 13 kwietnia 2022 r., II CSKP 15/22; z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22, OSNC-ZD 2022, nr D, poz. 45; z 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22; z 25 maja 2023 r., II CSKP 1311/22; z 28 lipca 2023 r., II CSKP 611/22). Ewentualne utrzymanie umowy w mocy wymagałoby spełnienia wskazanych w orzecznictwie przesłanek, które w niniejszej sprawie nie zachodzą (uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów SN z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56).

W orzecznictwie rozstrzygnięto również o niedopuszczalności uzupełnienia luki w umowie kredytowej, będącej skutkiem wyeliminowania postanowień abuzywnych, na podstawie art. 358 § 2 k.c., wprowadzonego do kodeksu cywilnego 24 stycznia 2009 r. ustawą z dnia 23 października 2008 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz ustawy - Prawo dewizowe. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono, że przepis ten dotyczy zobowiązań wyrażonych w walucie obcej, a w przypadku kredytu indeksowanego do CHF waluta obca stanowi jedynie miernik wartości zobowiązania zaciągniętego w walucie polskiej i świadczeń spełnianych przez kredytobiorców w walucie obcej (m.in. wyroki: z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, i z 31 stycznia 2023 r., II CSKP 941/22). Również zarzut naruszenia powołanego przepisu okazał się zatem niezasadny.

Sąd Najwyższy nie podzielił również zarzutu naruszenia art. 111 ust. 1 pkt 4 w zw. z art. 1 w zw. z art. 5 ust. 2 pkt 7 pr.bank. w zw. z art. 385¹ k.c. Skarżący podniósł, że treść spornej umowy kredytowej odnosząca się do dokonywania

przeliczeń w oparciu o kurs z tabeli kursowej pozwanego stanowi odwzorowanie przepisów prawa bankowego i nie podlega ocenie na podstawie art. 385¹ k.c.

Na podstawie art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 jej przepisom nie podlegają warunki umowy odzwierciedlające obowiązujące przepisy ustawowe. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej wskazał, że wyjątek określony w powołanym przepisie wymaga, aby konkretny warunek umowny odzwierciedlał treść przepisu prawa mającego zastosowanie między umawiającymi się stronami niezależnie od ich wyboru, ewentualnie mającego domyślne zastosowanie w braku odmiennego uzgodnienia między stronami, przy czym należy go interpretować ściśle (wyrok z 21 grudnia 2021 r., C-243/20, DP i SG przeciwko Trapeza Peiraios AE, i powołane tam dalsze orzecznictwo).

Według art. 111 ust. 1 pkt 4 pr.bank. bank obowiązany jest ogłaszać w miejscu wykonywania czynności, w sposób ogólnie dostępny, między innymi, stosowane kursy walutowe. W art. 5 ust. 2 pkt 7 pr.bank. do czynności bankowych zaliczono, wykonywane przez banki, prowadzenie skupu i sprzedaży wartości dewizowych. W ocenie Sądu Najwyższego, nie można przyjąć, aby postanowienia umowy kredytowej odsyłające do kursu stosowanego przez bank były odzwierciedleniem ogólnej normy, przewidującej prowadzenie skupu i sprzedaży walut obcych oraz obowiązek ogłaszania ich kursów (tak również postanowienie SN z 21 grudnia 2023 r., I CSK 5177/22). Zatem rozważany zarzut także okazał się niezasadny.

Mając powyższe na względzie, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono zgodnie z art. 98 § 1 k.p.c. w zw. z § 2 pkt 6, § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie.

Maciej Kowalski

Marcin Łochowski

Piotr Telusiewicz

UZASADNIENIE

ZDANIA ODREBNEGO SSN MARCINA ŁOCHOWSKIEGO

1. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej w wyroku z 21 grudnia 2023 r., C-718/21, Krajowa Rada Sądownictwa (*Maintien en fonctions d'un juge*), stwierdził, że skład trzech sędziów Sądu Najwyższego, orzekających w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych, powołanych do tego Sądu 10 października 2018 r. przez Prezydenta RP na podstawie uchwały Krajowej Rady Sądownictwa nr 331/2018 z 28 sierpnia 2018 r., nie ma statusu niezależnego i bezstronnego sądu ustanowionego uprzednio na mocy ustawy w rozumieniu art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE w związku z art. 47 akapit drugi Karty Praw Podstawowych, a w konsekwencji nie stanowi „sądu” w rozumieniu art. 267 TFUE (pkt 77-78).

Uzasadniając to stanowisko Trybunał wskazał na: 1) brak wystarczających gwarancji niezawisłości Krajowej Rady Sądownictwa, przedstawiającej Prezydentowi RP kandydatów do powołania na stanowiska sędziów Sądu Najwyższego, nawiązując w tym kontekście do wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 8 listopada 2021 r., Dolińska-Ficek i Ozimek przeciwko Polsce, skargi nr (pkt 47-49, 63-64); 2) powierzenie Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych rozpoznawania spraw „szczególnie wrażliwych” (pkt 66); 3) brak skutecznych środków prawnych pozwalających na zakwestionowanie uchwały KRS (pkt 67-69); 4) wstrzymania wykonania uchwały KRS nr 331/2018 postanowieniem Naczelnego Sądu Administracyjnego z 27 września 2018 r. (pkt 50-51, 70-73); 5) przyjęcie ustawy z dnia 26 kwietnia 2019 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów administracyjnych, która weszła w życie 23 maja 2019 r. w celu uniemożliwienia przeprowadzenia jakiejkolwiek kontroli sądowej powołań dokonywanych na podstawie uchwał KRS obejmujących wnioski o powołanie sędziów Sądu Najwyższego (pkt 74-75); 6) uchylenie uchwały KRS nr 331/2018 wyrokiem Naczelnego Sądu Administracyjnego z 21 września 2021 r. (pkt 54, 76).

Zbliżone zastrzeżenia sformułował Europejski Trybunał Praw Człowieka w wyroku pilotażowym z 23 listopada 2023 r. Wałęsa przeciwko Polsce, skarga nr 50849/21.

2. Wydaje się celowe zasygnalizowanie możliwych skutków wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej dla niniejszej sprawy, w której bezspornie

zachodzi konieczność dokonania wykładni i zastosowania prawa Unii (zob. podstawy skargi kasacyjnej – k. 3-4 skargi), mając na względzie, że sędzia przewodniczący został powołany na stanowisko sędziego Sądu Najwyższego w postępowaniu nominacyjnym, do którego wyrok Trybunału z 21 grudnia 2023 r., C-718/21, odnosi się bezpośrednio.

Niezbędna jest w szczególności ocena, czy sąd krajowy, który według Trybunału nie zapewnia skutecznej ochrony sądowej w rozumieniu art. 19 ust. 1 TUE i nie jest „sądem” w rozumieniu art. 267 TFUE może orzekać w sprawach, wymagających wykładni i stosowania prawa Unii, czy też mając na uwadze zasadę lojalnej współpracy (art. 4 ust. 3 TUE) oraz zasady efektywności i pierwszeństwa prawa Unii konieczne jest podjęcie przez tak ukształtowany sąd innych działań, zapewniających realizację traktatowych zobowiązań Rzeczypospolitej oraz wskazanych zasad prawa Unii.

3. Zgodnie z art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE Państwa Członkowskie ustanawiają środki niezbędne do zapewnienia skutecznej ochrony prawnej w dziedzinach objętych prawem Unii. Natomiast według art. 47 akapit pierwszy KPP każdy, kogo prawa i wolności zagwarantowane przez prawo Unii zostały naruszone, ma prawo do skutecznego środka prawnego przed sądem, zgodnie z warunkami przewidzianymi w niniejszym artykule. Ponadto każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy (art. 47 akapit drugi KPP).

Wyrażona w art. 19 ust. 1 TUE zasada efektywnej (skutecznej) ochrony sądowej polega na obowiązku państwa zagwarantowania ochrony prawnej wynikającej dla podmiotów prawnych z przepisów prawa Unii i zagwarantowania ich pełnej skuteczności (wyrok TSUE z 22 grudnia 2010 r., sprawy połączone C-444/09 i C-456/09, Rosa María Gavieiro i Ana María Iglesias Torres przeciwko Consellería de Educación e Ordenación Universitaria de la Xunta de Galicia, pkt 75). W świetle art. 19 ust. 1 TUE konieczne jest więc zapewnienie, aby w sprawach, w których zachodzi konieczność wykładni lub stosowania prawa unijnego, mających znaczenie dla ochrony praw jednostek (dziedziny objęte prawem Unii), istniał dostęp do drogi

sądowej, jako warunku *sine qua non* skutecznej ochrony sądowej (zob. wyrok TSUE z 15 października 1987 r., C-222/86, Unectef przeciwko Heylens).

4. Nie ulega wątpliwości, że dla realizacji tego celu sąd, który podejmuje ostateczną decyzję co do wykładni i stosowania prawa Unii (orzeka w ostatniej instancji) musi spełniać nie tylko kryteria „sądu” w rozumieniu art. 267 TFUE, ale także – a w zasadzie przede wszystkim – stanowić sąd niezawisły i bezstronny, ustanowiony uprzednio na mocy ustawy w rozumieniu art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE w związku z art. 47 akapit drugi KPP [wyrok TSUE z 24 czerwca 2019 r., C-619/18, Komisja przeciwko Polsce (Niezależność Sądu Najwyższego), pkt 55, i powołane tam orzecznictwo]. Jeżeli sąd ostatniej instancji w konkretnym składzie tych kryteriów nie spełnia, Państwo Członkowskie nie zapewniałoby skutecznej ochrony sądowej w sprawach, w których sąd ten by orzekał.

Dla zagwarantowania, by Sąd Najwyższy w konkretnym składzie mógł zapewniać taką ochronę, kluczowe jest zachowanie przez ten organ niezależności, co potwierdza art. 47 akapit drugi KPP, w którym wśród wymogów związanych z prawem podstawowym do skutecznego środka prawnego wymieniono dostęp do „niezawisłego” sądu. Ten wymóg niezawisłości sędziowskiej, stanowiącej integralny element sądenia, wchodzi w zakres istoty prawa do skutecznej ochrony sądowej oraz prawa podstawowego do rzetelnego procesu sądowego, które ma fundamentalne znaczenie jako gwarancja ochrony wszystkich praw, jakie podmioty prawa wywodzą z prawa Unii, oraz zachowania wartości wspólnych państwom członkowskim określonych w art. 2 TUE, w szczególności wartości państwa prawa (tak wyrok TSUE z 24 czerwca 2019 r., C-619/18, pkt 57-58, i powołane tam orzecznictwo).

W konsekwencji, Sąd Najwyższy w składzie, który według Trybunału nie zapewnia skutecznej ochrony sądowej w rozumieniu art. 19 ust. 1 TUE, w zasadzie nie mógłby rozpoznawać spraw wymagających wykładni i stosowania prawa Unii. Orzekanie w takiej sytuacji w tych sprawach godziłoby bowiem, jak się wydaje, w zasadę lojalnej współpracy, wyrażoną w art. 4 ust. 3 TUE, zakładającą m.in., że Państwa Członkowskie (w tym także sądy tych państw) podejmują wszelkie środki ogólne lub szczególne właściwe dla zapewnienia wykonania zobowiązań

wynikających z Traktatów lub aktów instytucji Unii oraz ułatwiają wypełnianie przez Unię jej zadań i powstrzymują się od podejmowania wszelkich środków, które mogłyby zagrażać urzeczywistnieniu celów Unii. Wydawanie orzeczeń w ww. sprawach podważałoby także zasady efektywności i pierwszeństwa prawa unijnego, a ponadto prawdopodobnie nie dałoby się pogodzić z art. 9 Konstytucji, przewidującym, że Rzeczypospolita Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego.

5. Skoro orzekanie przez Sąd Najwyższy w takim składzie w sprawach należących do dziedziny prawa Unii stanowiłby naruszenie art. 19 ust. 1 TFUE i art. 4 ust. 3 TUE, mogłoby to dać podstawę do wszczęcia przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej postępowania w sprawie uchybienia zobowiązaniom Państwa Członkowskiego na podstawie art. 258 TFUE [por. wyrok TSUE z 15 lipca 2021 r., C-791/19, Komisja przeciwko Polsce (*Régime disciplinaire des juges*)].

W tym kontekście trzeba przypomnieć, że sąd narusza prawo Unii, jeżeli jego orzeczenie stoi w oczywistej sprzeczności z linią orzeczniczą Trybunału w danej kwestii (zob. wyroki TSUE z 5 marca 1996 r., w sprawach połączonych C-46/93 i C-48/93, *Brasserie du Pêcheur SA przeciwko Bundesrepublik Deutschland i The Queen przeciwko Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd i innym.*, i z 30 września 2003 r., C-224/01, *Gerhard Köbler przeciwko Republik Österreich*, pkt 56).

6. Kwestia wtórną zdaje się być pozbawienie Sądu Najwyższego, orzekającego w składzie zakwestionowanym w wyroku Trybunału z 21 grudnia 2023 r., C-718/21, możliwości zadania pytania prejudycjalnego (art. 267 TFUE). Według art. 267 akapit trzeci TFUE, w przypadku, gdy takie pytanie jest podniesione w sprawie zawisłej przed sądem krajowym, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu według prawa wewnętrznego, sąd ten jest zobowiązany wnieść sprawę do Trybunału. Sąd Najwyższy ma zatem traktatowy obowiązek zwrócenia się z pytaniem prejudycjalnym do Trybunału, co jednak – ze względu na stanowisko zajęte w wyroku z 21 grudnia 2023 r., C-718/21 – w danym składzie nie byłoby możliwe. W takich okolicznościach realizacja obowiązku przewidzianego w art. 267 TFUE stawałaby pod znakiem zapytania.

Wymaga podkreślenia, że przewidziana w art. 267 TFUE procedura odesłania prejudycjalnego, która przez ustanowienie dialogu między Trybunałem a sądami państw członkowskich ma na celu zapewnienie jednolitej wykładni prawa Unii i umożliwia tym samym zapewnienie jego spójności, pełnej skuteczności i autonomii oraz wreszcie odrębnego charakteru prawa ustanowionego w traktatach. Procedura ta jest kluczowym elementem systemu sądowego określonego w traktatach (wyrok TSUE z 29 marca 2022 r., C-132/20, BN, DM, EN przeciwko Getin Noble Bank, pkt 71, i powołane tam orzecznictwo).

Sąd Najwyższy w składzie zakwestionowanym w wyroku Trybunału z 21 grudnia 2023 r., C-718/21, jest więc pozbawiony możliwości korzystania z instrumentu fundamentalnego dla zapewnienia jednolitej wykładni prawa Unii, a co za tym idzie zagwarantowania jego efektywności.

7. Nie ma istotnego znaczenia, że Sąd Najwyższy w takim składzie pozostaje nadal sądem w rozumieniu prawa krajowego, a w szczególności w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji. Nie ulega bowiem wątpliwości, że pojęcie „sąd” według art. 19 ust. 1 TUE (podobnie w art. 267 TFUE) ma charakter unijny (zasada autonomii prawa unijnego) i nie musi pokrywać się z pojęciem sądu według prawa Państwa Członkowskiego (por. też wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 7 października 2021 r., K 3/21, OTK-A 2022, poz. 65).

Stąd też stanowisko Trybunału nie wpływa na możliwość orzekania przez Sąd Najwyższy w sprawach, w których nie zachodzi potrzeba wykładni i stosowania prawa Unii, a więc w sprawach nienależących do dziedzin objętych prawem Unii w rozumieniu art. 19 ust. 1 TUE. Stwierdzenie tej okoliczności w postępowaniu kasacyjnym, mając na względzie związanie Sądu Najwyższego podstawami skargi (art. 398¹³ § 1 k.p.c.), nie powinno powodować nadmiernych trudności.

8. Wymaga podkreślenia, że wnioski powyższe są w pewnej mierze uzależnione od oceny charakteru prawa do sądu przewidzianego w art. 47 KPP, które może być postrzegane tylko jako instrument służący ochronie praw wywodzonych z prawa Unii albo samoistne źródło uprawnień jednostek. Orzecznictwo Trybunału nie jest w tej kwestii jednoznaczne. Niezależnie od rozstrzygnięcia tego dylematu, taki dualizm ocen organów sądowych (zwłaszcza na poziomie Sądu Najwyższego)

i wynikająca stąd desynchronizacja dwóch porządków prawnych – unijnego i krajowego jest zjawiskiem zdecydowanie niepożądanym i niemożliwym do utrzymania w dłuższym okresie z perspektywy prawidłowo funkcjonującego wymiaru sprawiedliwości.

9. Według utrwalonego orzecznictwa Trybunału zasada skutecznej ochrony sądowej jest zasadą ogólną prawa Unii, wynikającą ze wspólnych tradycji konstytucyjnych państw członkowskich, chronioną na mocy art. 6 i 13 EKPC, potwierdzoną również w art. 47 KPP. Zgodnie z zasadą lojalnej współpracy sądy krajowe mają obowiązek zapewnić ochronę sądową uprawnień podmiotów prawa wynikających z prawa Unii [zob. wyrok TSUE z 13 marca 2007 r., C-432/05, Unibet (London) Ltd i Unibet (International) Ltd przeciwko Justitiekanslern, pkt 37-38, i powołane tam orzecznictwo].

Jak wyjaśnił Trybunał art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, w zakresie, w jakim ustanawia wymóg rozpoznania sprawy, wymagającej wykładni lub stosowania prawa Unii, przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy ma skutek bezpośredni. W związku z tym, według Trybunału, zasada pierwszeństwa prawa Unii nakłada na sąd niespełniający takich kryteriów obowiązek odstąpienia od stosowania przepisów krajowych, na mocy których powierzono mu rozpoznanie sprawy, i w rezultacie uznania się za niewłaściwy do jej rozpoznania [tak wyrok TSUE z 22 marca 2022 r., C-508/19, Prokurator Generalny (*Chambre disciplinaire de la Cour suprême - Nomination*), pkt 74, zob. analogicznie wyrok TSUE z 2 marca 2021 r., C-824/18, A.B. i in. (*Nomination des juges à la Cour suprême - Recours*), pkt 146].

10. Z drugiej strony orzecznictwo Trybunału nie dostarcza wskazówek, czy i ewentualnie w jaki sposób na ocenę sądu z perspektywy art. 19 ust. 1 TUE, art. 267 TFUE i art. 47 KPP ma udział w trzyosobowym składzie Sądu Najwyższego tylko jednego sędziego powołanego w procedurze analizowanej w wyroku z 21 grudnia 2023 r., C-718/21, w sytuacji, gdy co do pozostałych członków składu Trybunał takich lub podobnych zastrzeżeń nie sformułował. Taka sytuacja zachodzi natomiast w niniejszej sprawie.

Poza tym, jak się wydaje, prawo krajowe nie przewiduje efektywnych instrumentów procesowych lub ustrojowych, które pozwoliłyby na skuteczne rozwiązanie tego rodzaju problemów powstających na tle konkretnej sprawy.

11. Z tych względów, uznałem za celowe złożenia zdania odrębnego, sygnalizującego istniejące wątpliwości, co do możliwości orzekania w sprawach należących do dziedzin objętych prawem Unii sędziego Sądu Najwyższego powołanego na to stanowisko w procedurze będącej przedmiotem rozważań Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w wyroku z 21 grudnia 2023 r., C-718/21.

[t.n.]